

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

О. М. Цільмак

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї ТА ШЛЮБУ»**

Практикум

Київ
Видавництво Ліра-К
2020

УДК 159.9:173](075.8+076)

Ц60

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 5 від 02 липня 2020 року)*

Рецензенти:

Ю. Б. Максименко – доктор психологічних наук, професор
(Південноукраїнський національний університет ім. К. Д. Ушинського)

Єременко О. М. – доктор філософських наук, професор
(Національний університет «Одеська юридична академія»)

Цільмак О.М.

Ц60 Методика проведення інтерактивних практичних занять з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу»: практикум. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020, 216 с.

ISBN 978-617-7910-51-9

У практикумі подається інноваційна методика проведення інтерактивних практичних занять з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу». Запропоновані у посібнику питання для бліцопитування, тематика для рефератів, психодіагностичні методики, тематичні психотренінгові вправи, ділові та сюжетно-рольові ігри, ситуативні задачі, практичні завдання. Інноваційний підхід до проведення практичних занять посприятиме формуванню у здобувачів вищої освіти психологічної компетентності у галузі «Психології сім'ї та шлюбу».

Практикум буде корисним науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю – 053 «Психологія», а також всім тим, хто цікавиться інноваційною методикою проведення інтерактивних практичних занять з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу».

УДК 159.9:173](075.8+076)

ISBN 978-617-7910-51-9

© Цільмак О. М., 2020

© Видавництво Ліра-К, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Тема 1. Концептуальні положення психології сім'ї та шлюбу	7
Тема 2. Характеристика сучасної сім'ї.....	12
Тема 3. Структура сім'ї та її основні структурні елементи	18
Тема 4. Життєвий цикл сім'ї	24
Тема 5. Дошлюбний період. Вибір шлюбного партнера	31
Тема 6. Любов як основа подружніх стосунків	37
Тема 7. Молода сім'я.....	43
Тема 8. Типологія стосунків у шлюбі	50
Тема 9. Батьківство. Дитячо-батьківські відносини.....	55
Практичне заняття №1	55
Практичне заняття №2	59
Тема 10. Вплив батьківського ставлення на розвиток дитини.....	64
Тема 11. Кризові періоди шлюбно-сімейних стосунків.....	71
Тема 12. Сімейні конфлікти.....	76
Тема 13. Завершення шлюбно-сімейних відносин. Розлучення	82
Тема 14. Діагностичні техніки визначення проблемного поля сім'ї.....	89
Практичне заняття №1	89
Практичне заняття №2	91
Рекомендована література	95
Список використаної літератури.....	98
Додатки.....	100

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Психологія сім'ї та шлюбу» призначена для здобувачів вищої освіти (другого (магістерського) рівня вищої освіти, галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність – 053 «Психологія»), та присвячена теоретико-прикладним аспектам вивчення психологічної природи, специфіки та базових категорій психології сім'ї та шлюбу. Розглядаються питання про зміст, особливості, характер та закономірності сімейних взаємовідносин та сімейних трансформацій.

Метою навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу» є розвиток у здобувачів вищої освіти психологічної компетентності у галузі сімейних взаємин.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу» є розвиток у студентів умінь:

- 1) реконструювати закономірності життєдіяльності сім'ї;
- 2) допомагати подружжю будувати конструктивні відносини;
- 3) допомагати подружжю вирішувати закономірні сімейні проблеми;
- 4) проводити психологічну діагностику та корекцію подружніх взаємин та ін.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти **повинні**:

1. Знати: а) загальні питання психології сім'ї та шлюбу; б) характеристику сучасної сім'ї; в) структуру сім'ї та її основні структурні елементи; г) життєвий цикл сім'ї; д) психологічні особливості дошлюбного періоду; е) характеристику почуття любові як основи подружніх стосунків; ж) психологічні особливості розвитку взаємин у молодій сім'ї; з) типологію стосунків у шлюбі; і) психологічні особливості батьківства та дитячо-батьківських відносин; к) психологічні особливості впливу батьківського ставлення на розвиток дитини; л) кризові періоди шлюбно-сімейних стосунків; м) психологічні особливості виникнення та перебігу сімейних конфліктів; шляхи їх вирішення; н) психологічні особливості завершення шлюбно-

сімейних відносин та розлучення; о) діагностичні техніки визначення проблемного поля сім'ї та ін.

2. Вміти: а) орієнтуватися в різних наукових уявленнях про сім'ю, критично їх аналізувати; б) дотримуватися певного методологічного підходу у вивченні сім'ї; в) з'ясувати специфіку внутрішніх і зовнішніх детермінант, які спонукають сім'ю до певного стилю життєдіяльності; г) винаходити найбільш оптимальні шляхи вивчення конкретної сім'ї з урахуванням індивідуальних особливостей подружжя; д) враховувати внутрішній потенціал сім'ї та прогнозувати її перспективи, надавати практичні рекомендації щодо виховання дітей та ін.

«Психологія сім'ї та шлюбу» базується на знаннях, засвоєних під час загальної теоретичної підготовки, та пов'язана із такими дисциплінами як «загальна психологія», «психологія особистості», «психологія управління», «психологія конфлікту», «вікова психологія», «педагогіка та педагогічна психологія», «психодіагностика» та ін.

Вимоги до поточного та підсумкового оцінювання здобувачів вищої освіти. Оцінювання відбувається за двома критеріями:

1. Рівень знань – усна складова (відповіді за темою, доповіді, розказ підготовленого реферату, обґрунтування підготовленої структурно-логічної схеми, доповнення відповідей інших студентів та ін.).

Усього за період вивчення навчальної дисципліни студенти повинні набрати десять оцінок за цим критерієм.

2. Рівень умінь – практична складова (підготовка бланків «ключів» до пропонуванних методик, проведення психодіагностичного дослідження, інтерпретація отриманих результатів, умінь проводити психодіагностичне дослідження, умінь проводити психологічне консультування за результатами психодіагностичного дослідження, умінь аналізувати поведінку людини з погляду її психологічних реакцій, умінь діагностувати проблемне поле сім'ї, умінь враховувати внутрішній потенціал сім'ї та прогнозувати її перспективи, умінь надавати практичні рекомендації щодо виховання дітей, умінь врегульовувати сімейні конфлікти).

Усього за період вивчення навчальної дисципліни студенти повинні отримати сім оцінок за цим критерієм.

Усього за період вивчення дисципліни студент повинен набрати 17 оцінок за двома критеріями.

Здобувач вищої освіти, який не виконав (або частково виконав) практичну складову, – до іспиту не допускається!

У практикумі представлена інноваційна методика проведення інтерактивних практичних занять з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу». Усі практичні заняття відповідають програмі навчальної дисципліни. Кожне інтерактивне практичне заняття допомагає вирішити певні завдання навчальної дисципліни та досягти предметну освітню мету.

У практикумі запропоновані тематичні психотренінгові вправи, ділові та сюжетно-рольові ігри, ситуативні практичні завдання та інші інтерактивні форми та ін. Інноваційний підхід до проведення практичних занять посприятиме формуванню у здобувачів вищої освіти психологічної компетентності у галузі психології сім'ї та шлюбу.

Інтерактивне навчання ґрунтується на взаємодії студентів у такому середовищі, де вони знаходять для себе частину нового досвіду. При цьому досвід студента як повноправного учасника процесу є центральним джерелом навчального пізнання і не менш важливим, ніж досвід викладача, який не дає готових знань, а спонукає до самостійного пошуку.

Науковцями і практиками доведено і загально призначено, що інтерактивне навчання є ефективним методом стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності та сприяє: оволодінню етапами навчальної діяльності, розвитку критичного мислення, росту впевненості у власні сили, розвитку самостійності, формуванню позитивної Я-концепції, розвитку креативності, формуванню організаторських і комунікативних здібностей, формуванню відповідних життєвих і професійних компетентностей, зростанню успішності.

Практикум буде корисним науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у галузі психології, а також всім тим, хто цікавиться інноваційною методикою проведення інтерактивних практичних занять з навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу».

ТЕМА 1.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї ТА ШЛЮБУ
(загальна кількість аудиторних годин – 2)

Мета практичного заняття – акцентувати увагу здобувачів вищої освіти на загальнотеоретичних основах «Психології сім'ї та шлюбу».

Хід
практичного заняття

1. Вступне слово викладача – оголошення мети практичного заняття.

Тривалість – 1 хвилина.

2. Вправа «Мої очікування та сподівання стосовно вивчення навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу».

Тривалість – 10 хвилин.

Викладач пропонує студентам написати у робочих зошитах свої очікування та сподівання стосовно вивчення навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу». Потім кожний студент презентує свої очікування та сподівання.

3. Тема для обговорення: «Історія розвитку шлюбних стосунків».

3.1. Бліцопитування студентів.

Тривалість – 5 хвилин.

Перелік запитань для блицопитування:

1. Яка форма статевих відносин була властива для первісного людського стада?

2. На якій стадії первіснообщинного ладу виникає екзогамія?

3. Яка сутність екзогамії?

4. Яка сутність полігамії?

5. Яка сутність поліандрії?

Підведення підсумків опрацьованого питання.

3.2. Заслуховування рефератів (доповідей) студентів та їх обговорення.

Тривалість – 10 хвилин.

Теми:

«Еволюція шлюбно-сімейних відносин й тенденції розвитку сім'ї»;

«Генеза «Психологія сім'ї та шлюбу» як галузь знань».

4. Тема для обговорення: «Національні особливості сімейних стосунків».

Бліцопитування студентів.

Тривалість – 10 хвилин.

Перелік запитань для бліцопитування:

1. Надайте характеристику сім'ї в первісній Греції?
2. Яка була роль жінки у Спарті?
3. Назвіть особливості шлюбу в стародавній Русі?
4. Яка була роль української жінки?

Підведення підсумків опрацьованого питання.

5. Тема для обговорення: «Психологія сім'ї та шлюбу як галузь знань».

Бліцопитування студентів.

Тривалість – 5 хвилин.

Перелік запитань для бліцопитування:

1. Надайте визначення наукової галузі «Психологія сім'ї та шлюбу».

2. Яка мета «Психології сім'ї та шлюбу» (у контексті наукової галузі)?

3. Які завдання «Психології сім'ї та шлюбу» (у контексті наукової галузі)?

4. Яка мета викладання навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу»?

5. Які завдання викладання навчальної дисципліни «Психологія сім'ї та шлюбу»?

6. Яка мета «Психології сім'ї та шлюбу» (у контексті сукупності психологічних особливостей певної родини)?

7. Які завдання «Психології сім'ї та шлюбу» (у контексті сукупності психологічних особливостей певної родини)?

Підведення підсумків опрацьованого питання.

6. Тема для обговорення: «Місце «Психології сім'ї та шлюбу» в системі наук».

Бліцопитування студентів.

Тривалість – 5 хвилин.

Перелік запитань для бліцопитування:

1. Що є теоретико-методологічною основою «Психології сім'ї та шлюбу»?

2. Опишіть взаємозв'язок «Психології сім'ї та шлюбу» з науковими галузями.

3. Які основні напрями вивчення психології сімейних відносин?

4. Які основні напрями вивчення психології сімейних відносин?

5. Що є теоретико-методологічною основою «Психології сім'ї та шлюбу»?

6. Опишіть взаємозв'язок «Психології сім'ї та шлюбу» з науковими галузями.

Підведення підсумків опрацьованого питання.

7. Тема для обговорення: «Основні напрями вивчення психології сімейних взаємин».

Бліцопитування студентів.

Тривалість – 5 хвилин.

Перелік запитань для бліцопитування:

1. Назвіть представників еволюційного підходу.

2. Визначте сутність структурно-функціонального підходу.

3. Назвіть представників структурно-функціонального підходу.

4. Які положення структурно-функціональної теорії підлягають критиці?

5. Визначте сутність біологічного (етологічного) підходу.

6. Визначте сутність емпіричного підходу.

7. Хто родоначальник біологічного (етологічного) підходу?

8. Хто родоначальник емпіричного підходу?

9. Що розглядає сцієнтистський підхід.

10. Які основні принципи символічного інтеракціонізму?

11. Які положення теорії символічного інтеракціонізму підлягають критиці?

12. Які основні положення теорії конфлікту?

13. Які основні положення розвиваючого підходу?

14. Які положення теорії життєвого циклу сім'ї підлягають критиці?

Підведення підсумків опрацьованого питання.

8. Презентація студентами виконаних наочно-схематичних завдань:

1. Схема прав та обов'язків жінки у ендогамній сім'ї.
2. Схема прав та обов'язків жінки у полігамній сім'ї.
3. Схема прав та обов'язків чоловіка в стародавній українській сім'ї.
4. Схема концепції сім'ї за Р. Хіллом.
5. Схема концепції сім'ї за У. Огборном.
6. Схема концепції сім'ї за Ж. Піаже.
7. Схема концепції сім'ї за У. Томасом.

Тривалість – 15 хвилин.

9. Підведення підсумків практичного заняття.

Тривалість – 2 хвилини.

Викладач разом зі студентами підводять підсумки практичного заняття.

10. Викладач оголошує завдання на наступне практичне заняття.

Тривалість – 2 хвилини.

10.1. Підготуватися до опитування з наступних питань:

1. Типологія сімей.
2. Функції сім'ї.
3. Форми сімейних стосунків.
4. Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин.

10.2. Підготувати реферати або доповіді з наступних тем:

1. Наслідки функціональної дезорганізації сімейного життя.
2. Характеристика сімей за ієрархією влади.
3. Позитивні та негативні моменти незареєстрованого співмешкання.
4. Психологічна характеристика самотності.

10.3. Підготувати наочно-схематичні презентації:

1. Схема форм розвитку сімейних взаємовідносин.
2. Схема основних форм шлюбно-сімейних взаємовідносин.

10.4. Рекомендована література:

1. Лысова А.В. Психология семьи: учебник., Ч.2., Владивосток: Издательство Дальневосточного университета 2003., 121 с.

2. Марценюк М. О. Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія сім'ї» для студентів наряду підготовки 6.030103 «Практична психологія». Мукачєво: Вид-во МДУ, 2016 р. 94 с

3. Психологія: підручник. URL: <https://pidruchniki.com/1584072037180psihologiya/psihologiya>

4. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

5. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. / О.А. Столярчук. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.

6. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. Луцьк : Вежа-Друк, 2015., 364 с.

7. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд., М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006., 768 с.